

Negyedik díjazott

GRÓF BÁNFFY MIKLÓS
irodalmi és társadalomszervező munkássága
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Az 1873. december 30-án Kolozsvárt született és 1950. június 6-án Budapesten elhunyt losonczy Bánffy Miklós gróf méltatója nagyon nehéz helyzetben találja magát, hiszen aligha akad a magyar múltnak még egy alakja, kinek ennyire szerteágazó lett volna a tevékenysége. 1931-ben, a *Martinovics* című drámája végére illesztett „Előszó”-ban a következőképpen jellemezte magát: „sajnos, nagyon sok vesszőparipám van, akár a régi futárok váltott lovakon, egyikről leugorva, másira fölkapva, nyargalászom e világban”.

Sokoldalúsága páratlan az újabb kori magyar művelődésben. Talán ezzel is magyarázható, hogy tevékenységének alapos méltatása még várat magára. Politikai szerepéről csakis a történész hivatott szólni. Irodalmárként mindössze néhány utalást tehetek közéleti pályafutására. Az 1932-ben kiadott *Emlékeim*-ből hitelesebb képet ad Károlyi Mihálynak oly sokat vitatott jelleméről, mint bármely más forrásmunka, az 1993-ban megjelent másik önéletrajzi kötet, a *Huszonöt év* pedig arról győzheti meg olvasóját, hogy Bethlen István gróf kormányában külügyminiszterként némi sikerrel tudta a magyarok javára módosíttatni a nyugati országhatárt, sok hadifoglyot visszajuttatott Oroszországból hazájába, és majdnem minden kortársánál jobban értette a történelmi Magyarország megszűnésének okait. Ugyanezt erősíti meg Kállay Miklós külügyminisztériumának sajtófőnöke, Szegedy-Maszák Aladár, aki emlékezéseiben hangsúlyozza, hogy Bethlen azért bízta meg Bánffyt a második világháború vége felé is a román-magyar kiegyezési kísérlet kezdeményezésével, mert tudta, hogy ő látja legtisztábban s legjózanabban a magyarok s a szomszéd nemzetek viszonyának bonyolult összetevőit.

Áttérve Bánffy tevékenységének a művészetekkel kapcsolatos vonatkozásaira, megemlíthető, hogy három évig Székely Bertalan festőnövendéke volt, s 1912-1918 között – a háborúban való részvétele miatt kisebb megszakítással – a budapesti Operaházat irányította. Jelentős szerepe volt abban, hogy Bartók színpadi művei elkészültek, sőt *A fából faragott királyfi*-t az általa tervezett jelmezekkel és díszletekkel mutatták be. Később is több irodalmi mű az ő rajzaival jelent meg, Tamási Áron *Ábel*-köteteitől Makkai Sándor *Ágnes* című regényéig. 1916-ban őt bízták meg a koronázás megrendezésével, s a fennmaradt képek azt bizonyítják, rendkívüli képzelettel és azzal a céllal tervezte meg ezt az eseményt, hogy a résztvevőket a háború reménytelen nyomorúságára ébressze rá.

A két világháború között az *Erdélyi Helikon* című folyóirat jelentékeny mértékben Bánffy pártoló s szerkesztő tevékenysége révén válhatott a szellemi élet egyik legfontosabb intézményévé. Az utókor mégis elsősorban írói munkásságára fog emlékezni. Színművei közül az 1906-ban kiadott, s a következő évben Márkus Emília főszereplésével bemutatott *Naplegendát* Ady, az 1929-ben színre került *Martinovics*-ot Kosztolányi méltatta, 1908-ban keletkezett *Farkasok* című elbeszéléséről pedig a huszadik századnak talán legszigorúbb magyar értekezője, a Márait, sőt Kosztolányit is kérlelhetetlenül bíráló Örley István állapította meg 1942-ben, a *Magyar Csillag* hasábjain, hogy remekmű, és Móricz legjobb novellájának, a *Barbároknak* ösztönzőjét lehet sejteni benne. Más példákat – így az 1912-ben írt, expresszionisztikus *Havasi történet*-et vagy az 1927-ben kiadott, a szereplők egész addigi

életét egyetlen nap emlékeibe sűrítő *Reggeltől estig* című kisregényt – is föl lehet hozni annak bizonyítására hogy Bánffy a maga korának kezdeményező erejű novellistái közé tartozott. Írói működésének végső mérlegét mégis elsősorban *Erdélyi történet* néven ismert legnagyobb terjedelmű alkotásának alapján lehet elkészíteni. A *Megszámláltattál..., És hijjával találtattál*, illetve *Darabokra szaggattatol* című regények különböző nyelveket és értékrendeket ütköztetnek egymással, és átfogó ígénnyel jelenítik meg a huszadik századot meghatározó történeti mozgalmakat. A közelmúltban angolra is lefordított regényhármasság *Dániel könyvének* szavait földrészünkre vonatkoztatja, arra az Európára, melynek részei vonakodnak kölcsönös megértésre jutni. A közép-európai nemzetek egymástól eltérő történeti távlatának egymáshoz viszonyítása különösen időszerű lehet a huszonegyedik század elején, amikor az egyesítés és a szétszakadás erői ismét éreztetik hatásukat. Ez a nagy terjedelmű alkotás kiemelkedően fontos Európa s a magyarság önismerete szempontjából. Összefoglalása azoknak a tanulságoknak, amelyeket egy nagy személyiség vont le a történelemből, ki egyszerre látott az államférfi s a művész szemével.

Életrajz

Bánffy Miklós, gróf, losonczi (*1873. december 29. Kolozsvár, +1950. június 6. Budapest) politikus, író, írói álnevén Kisbán Miklós. Erdélyi arisztokrata család szülötte. 1891-ben Budapesten érettségizik, egyetemi tanulmányait Kolozsvárt kezdi, Budapesten folytatja, 1895-ben jogi doktorátust szerez. 1901-1906: szabadelvű képviselő, 1906-tól Kolozsvár és Kolozs megye főispánja, 1910-től országgyűlési képviselő. 1912-1918: a Nemzeti Színház és az Operaház intendánsa. 1912-13: az *Erdélyi Lapok* főszerkesztője. 1916: IV. Károly koronázási ünnepségének kormánybiztosa. 1918-ban fölesküszik a Nemzeti Tanácsra, Károlyi Mihály megbízásából Erdélybe utazik, részt vesz a budapesti Székely Nemzeti Tanács megalakításában. A kommunista hatalomátvétel után visszavonul a politikai életből. Bethlen István hívására Bécsbe utazik, vele együtt tér haza. 1921. április 14-1922. december 14. között a Bethlen kormány külügyminisztere. Részt vesz a velencei konferencián, amelynek eredménye, hogy Sopron és néhány környező község visszatérhet a magyar állam keretébe. 1926-ban Erdélybe költözik, fölveszi a román állampolgárságot, az erdélyi magyar szellemi élet egyik vezetője. 1928-1944: az *Erdélyi Helikon* főszerkesztője. Az erdélyi református egyház főgondnoka. 1939-ben ismét bekapcsolódik a politikai életbe, 1943-ban Bukarestben folytat – sikertelen – tárgyalásokat. 1944-ben bekapcsolódik a magyar irodalmi élet újjászervezésébe, az *Utunk* munkatársa. 1950-ben Budapestre költözik, ahol nagy szegénységben éri a halál. Főbb művei: *Naplegenda* (dráma, 1906), *A nagy úr* (dráma, 1913), *A haldokló oroszlán* (elbeszélések, 1914), *Az erősebb* (színmű, 1918), *Reggeltől estig* (regény, 1927), *Martinovics* (színmű, 1931), *Fortéjos deák Boldizsár memoriáléja* (elbeszélésfüzér, 1931), *Emlékeimből* (1832), *Erdélyi történet* (regénytrilógia): *Megszámláltattál...*(1934), *És hijjával találtattál* (1937), *Darabokra szaggattatol* (1940).